

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

STUDY

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2018

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya, e na le maqephe a 8.

TATAISO YA HO TSHWAYA TEKOKUTLWISISO

- Kaha sepheo e le ho lekola kutlwisiso ya moithuti, mopeleto o fosahetseng le diphoso tsa puo karabong di se ke tsa nkelwa matshwao ntle le ha diphoso tseo di nyotobetsa moelelo/kutlwisiso. (Diphoso di nne di bontshwe)
- Ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a tswang puong e nngwe e seng ena a hlahlojwang ho yona, mantswe ao a se natswe, hape a se ke a nkelwa matshwao ha karabo e ntse e na le moelelo o utlwahalang. Leha ho le jwalo haeba lentswe le hlahang puong e nngwe le sebedisitswe temeng ebile le hlahella e le karabo e nepahetseng le fuwe matshwao.
- Bakeng sa potso e bulehileng, mohlahlobuwa a se ke a Abelwa matshwao bakeng sa karabo ya E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ho se fanwe ka matshwao bakeng sa NNETE/MAFOSI kapa NTLHA/MOHOPOLO. Lebaka/Tshehetso ke yona e lokelang ho Abelwa matshwao.
- Ha karabo e hloka lentswe le le leng empa mohlahlobuwa a fane ka polelo e felletseng, a Abelwe matshwao hafeela lentswe le nepahetseng le sehelleltswe mola/qatsohisitswe.
- Ha potso e batla dintlha tse pedi/tharo, mohlahlobuwa yena a fane ka dintlha tse fetang tse boletsweng, ho tshwauwe tse pedi/tharo tse qalang.
- Amohela mantswe a hlahang dipuong tse sebediswang mabatoweng a fapaneng.
- Bakeng sa dipotso tse nang le kgetho, ananela tlhaku e emetseng karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka ho botlalo.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

TEMA YA A

- 1.1 Ba ne ba isitse mora wa bona. ✓ (1)
- 1.2 Ke Thabiso. ✓ (1)
- 1.3 Hobane koloi ya bona e ne e lokela ho sututswa, jwale o ne a latelletse motheonyana o pela moo a neng a emisitse teng. ✓ (1)
- 1.4 Ke ketso ya ho qamaka. ✓ (1)
- 1.5 Beteri ya yona e ne e se e kgathetse/e le ya kgale/Ke beteri. ✓ (1)
- 1.6 Nthabiseng o ne a rupelletswe ka botlalo mosebetsing wa hae ✓ athe motho ya sebetsang ngakeng yena o ne a sa rupellwa. ✓ (2)
- 1.7 Ke ho bontsha hore Nthabiseng o kene Mmatli hanong. ✓ (1)
- 1.8 Ke mosadi, Nthabiseng o re le ha ba kena ngakeng ba ne ba sa natsuwe ke nkgonwa rona. ✓✓ (2)
- 1.9 E ne e le sa ho etsa hore a se tlohe a tsepamisa maikutlo a hae haholo ngwaneng wa bona ya neng a kula. ✓✓ (2)
- 1.10 Ke motho ya bohale/ya pelo e kgutshwanyane ✓ hobane o ile a halefela monnahae a sa ikemisetsa. ✓ (2)
- 1.11 O bolela hore Nthabiseng o thotse tu! ✓✓ (2)
- 1.12 C/o a mo phoqa ✓ hobane o tennwe ke taba ya hore monna o lebala kapele. ✓ (2)
- 1.13 E, hobane o ne a tshwara/tlapurela dipidisi feela ka matsoho. ✓✓ (2)
- 1.14 Ho fosahetse hobane Nthabiseng ha a ka a hlaloesa mohatsae hantle lebaka le entseng hore a halefe hakaalo/hobane ke molekane wa hae o lokela ho mo hlompha ka mehla. ✓✓ (2)
- 1.15 Ho amohelehile hore ka moso ho tle ho ntlafatswe maemo sebakeng seo. ✓✓ (Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)

TEMA YA B

- 1.16 Ke ka selemo sa 2009. ✓ (1)
- 1.17 Palong ya mashome a tsheletseng/60. ✓ (1)
- 1.18 E ka nna ya ba bongata ba baithuti bo ne bo se bo hloka thahasello e kaalo thutong. ✓✓
(Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.19 Ka selemo sa 2012 hobane palo ya baithuti ba bashemane le ba banana e batla e lekana, mme seo se ka bolela hore banana ba tswile sekolo ka bongata selemong seo. ✓✓
(Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

QOTSO		DINTLHA TSE LEBELLETSWENG	
1.	'Ho bohlokwa hore motswadi ka dinako tsohle e be mohlala.'	1.	Ka mehla motswadi a etsetse bana mehlala e metle.
2.	'Tshekamelolo ya batswadi ba bangata maemong a tjena, e ba ya ho beha molato ngwaneng ya qadileng ntwana. Athe ha ho lokele ho ba jwalo.'	2.	Motswadi a se ke a qosa ngwana ya molato.
3.	'Dipuo tse kang, enwa ngwana 'o itoketse' athe yane ke 'ntho esele', ha di a lokela ho tswa molomong wa motswadi.'	3.	Dipuo tse kgethollang bana di se buuwe ke batswadi.
4.	'Ngwana eo ho thweng ke 'ntho esele', a ka nna a nyahlatsa le mekgwa e metle eo a nang le yona ya hla ya e ba yona tlhopho.'	4.	Ngwana ya kgethollwang a ka qetella a nyahame, a fetohile motshwenyi.
5.	'Ngwana e mong le e mong a rutwe ho jara boikarabelo ba diketso tsa hae tse ntle kapa tse mpe.'	5.	Bana bohle ba rutwe hore motho o amohela moputso wa diketso tsa hae.
6.	'Ketso e jwalo e lokela ho tjhaellwa monwana ke motswadi, mme le ka mohla motswadi a se ke a iphanya ho rorisa le ho ho putsa boitshwaro bo botle ba ngwana.'	6.	Boitshwaro bo botle bo thoholetswe ka mehla.
7.	'A ba hopotse hore tharollo e tswalwa ke dipuisano e seng dikgoka.'	7.	Bana ba tsebe hore kutlwano e fihlellwa ka ditherisano e seng ka ntwana.

(Palo ya mantswe = 70)**Senotlolo sa ho tshwaya kgutsufatso:****Din = 7****P= 3****Matshwao kaofela= 10**

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Ho tshwauwa ha kgutsufatso, ho itshetlehe ho kenngweng ha dintlha tsa bohlokwa ho latela ditlhoko tsa potso le ho ntshuweng ha tse sa amaneng le potso hohang.

- **Kabo ya matshwao:**
  - Matshwao a 7 dintlheng tse supileng (letshwao bakeng sa ntlha)
  - Matshwao a 3 tshebedisong ya puo
  - Matshwao ohle: 10
- **Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a sebedisitse mantswe a hae:**
  - Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng.
  - Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.
  - Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.
- **Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlahlobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:**
  - Ha a qotsitse ntlha tse (6–7) a se abelwe matshwao a puo.
  - Ha a qotsitse ntlha e le (1–5) a abelwe letshwao le le leng la puo.

ELA HLOKO:

Palo ya mantswe:

- Batshwayi ba nnetefatse palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa.
- Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.
- Ha mohlahlobuwa a fetile/tlotse palo e lebelletsweng ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela.

Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			Palo ya matswe
SESOTHO	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE MELAO YA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3

- 3.1 Ke Avon care. ✓ (1)
- 3.2
- Ho hlwekisa letlalo. ✓
  - Ho ngobofatsa letlalo.
  - Ho nolofatsa letlalo.
- (E le nngwe feela.)** (1)
- 3.3 Khamphani ya Avon. ✓ (1)
- 3.4 Ke ka lebaka la hore papatsong ho hlhisitswe ditsela/mekgwa ya ho ikgokahanya le bahlahisi, e leng:
- Dinomoro tsa mohala. ✓
  - Webosaete.
- (E le nngwe feela.)** (1)
- 3.5 Motho o shebahala a itshepile ka letlalo la hae le letle, mme jwale bareki ba tla reka sehlahiswa ka kgopolo ya hore ba tla tshwana le yena. ✓✓ (2)
- 3.6 A/Letsatsi lohle le re wena feela, hobane tshebediso ya tlhaku tse kgolo polelong ena kaofela ✓ polelong ena e toboketsa le ho matlafatsa sepheo sa mmapatsi. ✓ (2)
- 3.7 Ke leeme la bong ✓ hobane ho sebedisitswe setshwantsho sa motho wa mme papatsong, empa mosebetsi wa sehlahiswa e le o nolofatsang le ho ngobofatsa matlalo ntle le ho kgetha bong. ✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 4

- 4.1 SABC. ✓ (1)
- 4.2
- Ba ikwahetse difahleho. ✓
  - Ba tshwere dithunya. ✓
  - Ba nkela monna wa C sepatjhe ka mahahapa.
- (Tse pedi feela.)** (2)
- 4.3
- O hetlile ho sheba ya ka ba sitisang. ✓
  - Ke polelo ena ya hae 'Eish koloi ya ...' e bontshang ho tshoha.
- (E le nngwe feela.)** (1)
- 4.4 A ho tshoha ✓ hobane o tonne mahlo a bontshang hore o tshohile. ✓ (2)
- 4.5 D/Ho ruta setjhaba ka bobbe ba botlokotsebe, ✓ hobane ha ho rutwa setjhaba ka bobbe ba botlokotsebe ho lekwa ho bo fokotsa kapa ho bo fedisa. ✓ (2)
- 4.6
- A a phoqa ✓ hobane motho a ke ke a etsa motswalle wa hae wa sebele hampe. ✓
  - A a phoqa hobane metswalle ya nnete ha e tlatlapane.
- (E le nngwe feela.)** (2)
- [10]**

POTSO YA 5

5.1	5.1.1	Fetisetswe✓	(1)
	5.1.2	Ka pele✓	(1)
	5.1.3	Dumelle✓	(1)
	5.1.4	Feela✓	(1)
	5.1.5	Mathata✓	(1)
	5.1.6	Kgaba✓	(1)
	5.1.7	Ba bona✓	(1)
	5.1.8	Fapaneng✓	(1)
	5.1.9	Ba tsebe ✓	(1)
	5.1.10	Ithute✓	(1)
	5.1.11	Ke ho totobatsa hore letsatsi leo ke le sa tshwaneng le a mang bophelong ba hae, le etsang a utlwe hore ho na le se tla mo hlahela, mme se ka fetolang bophelo ba hae.✓✓	(2)
	5.1.12	Ke ho fana ka setshwantsho se hlakileng sa kamoo ditsietsi tse apereng Molahlehi di neng di le matla di bile di tshabeha kateng. ✓✓	(2)
5.2	5.2.1	Atjhe ... ke kgathetse ke bana bana ba sa batleng ho mamela ha ba kgalengwa! ✓ (Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.)	(1)
	5.2.2	Emere di omme ngo!✓	(1)
	5.2.3	Bohle. ✓ Bohle ba dumetse ho tla pitsong ya morena. ✓	(2)
	5.2.4	Monna ya mona o bolaile ntja e se nang molato ka sehloho maobane. ✓✓	(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80